

45

ГЛАСНИК

ДРУШТВА КОНЗЕРВАТОРА СРБИЈЕ

ISSN 0350-9656

ГЛАСНИК

ДРУШТВА КОНЗЕРВАТОРА СРБИЈЕ

Београд, 2021

45

ИЗДАВАЧ
ДРУШТВО КОНЗЕРВАТОРА СРБИЈЕ

Радослава Грујића 11, 11118 Београд, Србија

Телефон: +381 11 2454 786; Факс: +381 11 3441 430; e-mail: office@dks.org.rs

ЗА ИЗДАВАЧА
Катарина Максимов, председница

УРЕДНИК
Др Ненад Лајбеншпергер

РЕДАКЦИЈА
Др Гордана Јеремић
Др Марина Павловић
Др Бојан Поповић
Мр Јасна Гулан Ружић
Александра Дабижић
Ана Сибиновић

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА
Ева Бан

ДИЗАЈН И ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ
Pickles&Peppers, Београд

ДИЗАЈН КОРИЦА
Александра Плазинић

ИЛУСТРАЦИЈЕ НА КОРИЦАМА

Насловна страна: (детал) чишћење бојеног слоја Плаштанице Јована Стергевића – Јање Молера из 1827. године у Цркви Светог Илије у Меховинама (фото Дарко Деспотовић) и конзерваторски третман Збирке фотографија Музеја примењене уметности у Београду (фото А. Церовић)
Задња страна: конзерватор Јован Севдић 1957. године, током откривања зидног сликарства трема цркве Манастира Крушедол (документација П333СК)

ШТАМПА
SZR MASTER PRINT МАЈА ЋАЊИ PREDUZETNIK NOVI SAD

ТИРАЖ
400 примерака

Часопис излази једанпут годишње

ISSN 0350-9656

Република Србија
МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ
И ИНФОРМИСАЊА

Штампање часописа финансирао је
Министарство културе и информисања Републике Србије

САДРЖАЈ

КУЛТУРНА БАШТИНА И ДРУШТВО

Катјарина Добрић, Мирослав Силајић

Поводом јубилеја 70 година од оснивања

Покрајинског завода за заштиту споменика културе, Петроварадин 9

Бојан Којичић, Весна Каравида

ПКИЦ Старо језгро Зрењанина – пола века до коначне правне заштите 17

Јасмина С. Тирић

Случај скрнављења натписа на фрескама у Цркви Светог Јоакима Осоговског код Криве Паланке..... 23

Дијана Бореновић

Дигитализација матичних књига у Историјском архиву Суботица – коначна заштита

архивске грађе као културног добра 29

Драјана Којичић

Инсталација од непечене земље за Мађарски павиљон на Бијеналу архитектуре у Венецији 33

ПОГЛЕДИ И МИШЉЕЊА

Даниела Королија Црквењаков

Чишћење слика као заједничка тема конзерватора и историчара уметности..... 39

ИСТРАЖИВАЊЕ И ЗАШТИТА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Милијан Димитријевић

Археолошка рекогносцирања у оквиру Пројекта Глац

код Сремске Митровице: истраживачки и методски поступци 45

Миша Ракоција

Подсећање на торзо статуе жене у Лapidаријуму Нишке тврђаве 52

Драјана Милић

Цркве у Запању – недовољно познати споменици културе југоисточне Србије..... 56

Зорица Злајић Ивковић

Манастир Коритар међу врховима Овчара и Каблара 64

Бранислав Милићевић

Питање хронологије изградње Куле-капије *Шилџак* Тврђаве Бач

на основу анализе постојећег стања 72

<i>Владимир Кривошејев</i> Обележја места Сече кнезова у Ваљеву	77
<i>Ивана Цвејковић, Ђорђе Стошић</i> Градитељско наслеђе у општини Сурдулица.....	82
<i>Дарко Деслојковић</i> Конзерваторско-рестаураторски радови на Плаштеници у Цркви Светог Илије у Меховинама	95
<i>Милица Николић</i> Превентивна заштита и конзервација Фото-збирке Музеја примењене уметности у Београду.....	101
<i>Мирјана Славић Тодоров, Теодора Ковчин</i> Вила Ковчин – архитектонско наслеђе града Сомбора.....	106
<i>Никола Миловановић, Драјана Милић</i> Црква Светог Николе у Биљегу и надгробници у порти	113
<i>Марија Силађи, Аница Драјанић</i> Прва железничка станица Новог Сада – веза града са Европом	120
<i>Љиљана Стјражмешћеров, Дејан Радовановић</i> Прилог проучавању синагога у Војводини – Синагога у Апатину	126
<i>Бојан Којичић, Стоменка Урошевић</i> Ревитализација Дворца Хертеленди–Бајер у Бочару	132
<i>Стефана Манић</i> Кућа Маре Митровић у Мачванској улици у Београду.....	138
Растко Влајковић Рестаурација и конзервација крова и фасада Цркве Преноса моштију Светог оца Николаја у Мошорину	144

АКТИВНОСТИ ДРУШТВА КОНЗЕРВАТОРА СРБИЈЕ

<i>Катјарина Максимов, Гордана Митровић</i> Обележавање Дана Друштва конзерватора Србије 2021. године Нови Сад, 31. мај 2021.	151
--	-----

КОНФЕРЕНЦИЈЕ, СКУПОВИ, УСАВРШАВАЊЕ

<i>Александра Давидов Темерински</i> Научни скуп <i>Заштити, очување и афирмација српској културној наслеђа на Косову и Метохији</i> САНУ, 1–2. јун 2021.	165
<i>Миша Ракоција</i> Двадесет година Међународног симпозијума византолога – <i>Ниш и Византија XX</i> <i>У стомен Њејове светлости и патријарха српској Иринеја</i>	168
<i>Ненад Лајбенићер</i> Међународни научни округли сто <i>Spomenička baština i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat</i> Загреб, 9–10. септембар 2021. године	171

<i>Сања Пејровић Тодосијевић</i> Od postojećeg ka novom muzejskom konceptu: Memorijalni muzej Spomen-područja Jasenovac Међународни виртуелни семинар, 11–12. децембар 2020.	173
---	-----

<i>Свејлана Перовић Ивовић</i> 20/21. Међународно архивистичко саветовање <i>Стандардизација у архивима и Управљање подацима у архивском окружењу</i> Нови Сад, 24–25. јун 2021.	175
--	-----

ПРИКАЗИ

<i>Најлаша Живаљевић Лухор</i> Borislav Puljić: <i>Čitati grad – urbana struktura Mostara u razdoblju 1440.–1878.</i> UPI-2M plus, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2020.	179
---	-----

<i>Горан М. Бабић</i> Време синтезе код Драгише Милосављевића Драгиша Милосављевић: <i>Осађани – наслеђе генерацијској искуства</i> , Ужице – Сребреница, 2019.	181
--	-----

<i>Ђорђе Мамула</i> Приказ књиге <i>Извори са камена, архив у камену о Скобаљу и Цветиовцу</i> , Завод за заштиту споменика културе Ваљево, 2020.	184
--	-----

<i>Бранка Гуџољ</i> Љиљана Танасијевић: <i>Чувари историје – од Кајмакчалане до Биџоља</i> , Београд, 2021.	185
---	-----

<i>Снежана Мијић</i> Изложбено оживљавање напуштених простора Земунa и Вождовца	186
--	-----

<i>Катјарина Максимов</i> Приказ изложбе <i>Спомен-збирка Павла Бељанској и њен архитектура Иво Куриновић</i> 16. септембар 2021 – 30. јануар 2022.	188
--	-----

<i>Снежана Вучевић, Емилија Николић, Младен Јовичић,</i> <i>Љиљана Миличић, Ивана Делић Николић, Јоњауа Ранојајец</i> Дизајн малтера за конзервацију – Римска граница на Дунаву 2.000 година касније Научноистраживачки пројекат МоДеСо2000	190
--	-----

ПОРТРЕТ КОНЗЕРВАТОРА

<i>Гордана Мишировић</i> Историчар уметности Зорица Златић Ивковић	197
---	-----

ВЕСТИ

<i>Ненад Лајбенићергер, Јасна Гулан Ружић</i> Именовања нових директора завода за заштиту споменика културе	211
--	-----

<i>Јасна Гулан Ружић</i> Вести из Покрајинског завода за заштиту споменика културе – Петроварадин	211
--	-----

<i>Марко Николић</i> Универзитет у Београду – Архитектонски факултет	211
<i>Ана Сибиновић</i> IX Међународни симпозијум етнолога конзерватора	211
<i>Ненад Лајбенић-Перић</i> Кратке вести	212
IN MEMORIAM	
<i>Викторија Алаџић</i> Бела Дуранци (1931–2021)	215
<i>Мирјана Блајојевић</i> Часлав Јордовић (1936–2021).....	217
<i>Миладин Лукић</i> Архитекта Оливера Кандић (1936–2021).....	218
<i>Тони Чершков</i> Миодраг Анђелковић Даја (1945–2021).....	220
<i>Ивана Пашић</i> Драган Анђелић (1955–2020)	221
О АУТОРИМА/АУТОРКАМА	225
РЕЦЕНЗЕНТИ/РЕЦЕНЗЕНТКИЊЕ	228
УПУТСТВО АУТОРИМА/АУТОРКАМА	231
АКТИВНОСТИ ДКС ПОДРЖАВАЈУ	236

ПРИКАЗИ

Снежана Вучетић, Емилија Николић, Младен Јовичић, Љиљана Миличић, Ивана Делић Николић, Хелена Хиршенбергер, Јоњауа Раногајец

ДИЗАЈН МАЛТЕРА ЗА КОНЗЕРВАЦИЈУ – РИМСКА ГРАНИЦА НА ДУНАВУ 2000 ГОДИНА КАСНИЈЕ

Научноистраживачки пројекат *MoDeCo2000*

Дизајн малтера за конзервацију – Римска граница на Дунаву 2000 година касније (*Mortar Design for Conservation – Danube Roman Frontier 2000 Years After: MoDeCo2000*) је научноистраживачки пројекат у чијем су фокусу истраживања римских малтера који потичу из грађевина војних утврђења и насеља на подручју дунавског лимеса на територији данашње Републике Србије. Носилац пројекта је Археолошки институт (др Емилија Николић – руководилац пројекта и др Младен Јовичић) а спроводи га заједно са Технолошким факултетом Универзитета у Новом Саду (др Снежана Вучетић и др Јоњауа Раногајец) и Институтом за испитивање материјала, Београд (Љиљана Миличић и Ивана Делић Николић)¹ (сл. 1). Пројекат траје од 2020. до 2022. године и финансира се из програма ПРОМИС, Фонда за науку Републике Србије.²

Један од главних циљева пројекта *MoDeCo2000* је унапређење научних сазнања о грађевинским материјалима, експлоатацији сировина, техникама зидања и технологијама израде малтера кроз историју, у циљу одрживе заштите предела из римског периода на територији Србије. У оквиру пројекта израђује се свеобухватна база у области археологије, архитектуре, конзервације, технологије, геологије и хемије са узорцима римских малтера из великог броја грађевина различитих функција подизаних дуж некадашњег дунавског лимеса на предметној територији, као и сировинама употребљаваним за њихову припрему.

На основу детаљних истраживачких радова *in situ* и у лабораторијским условима тим пројекта испитује и примењује новодизајниране компатибилне малтере за конзервацију грађевина засноване на употреби локалних материјала и традиционалних технологија. Резултати овог процеса донеће препоруке за конзервацију споменика културе и грађевина на археолошким налазиштима у Србији. Задаци истраживања су у блиској вези са израдом номинационог досијеа за део међународног културног добра „Границе Римског царства“, под именом „Дунавски лимес у Србији“, подржавајући његов упис на Унескову листу светског наслеђа. Номинациони досије израђују Археолошки институт и Републички завод за заштиту споменика културе, а испитивања

Сл. 1 Тим пројекта *MoDeCo2000*
(фото-документација пројекта *MoDeCo2000*)

историјских малтера у оквиру пројекта *MoDeCo2000* даће важан допринос у сегментима документа везаним за планирање конзерваторских активности, извођење практичне конзервације и праћење стања споменика. Једна од највећих вредности пројекта свакако је чињеница да он спаја сазнања и искуства из области хуманистичких, техничко-технолошких и природних наука важна за проучавање, заштиту и употребу културног наслеђа, уз синергију чланова тима образованих у наведеним областима, запослених у водећим научним институцијама Србије.

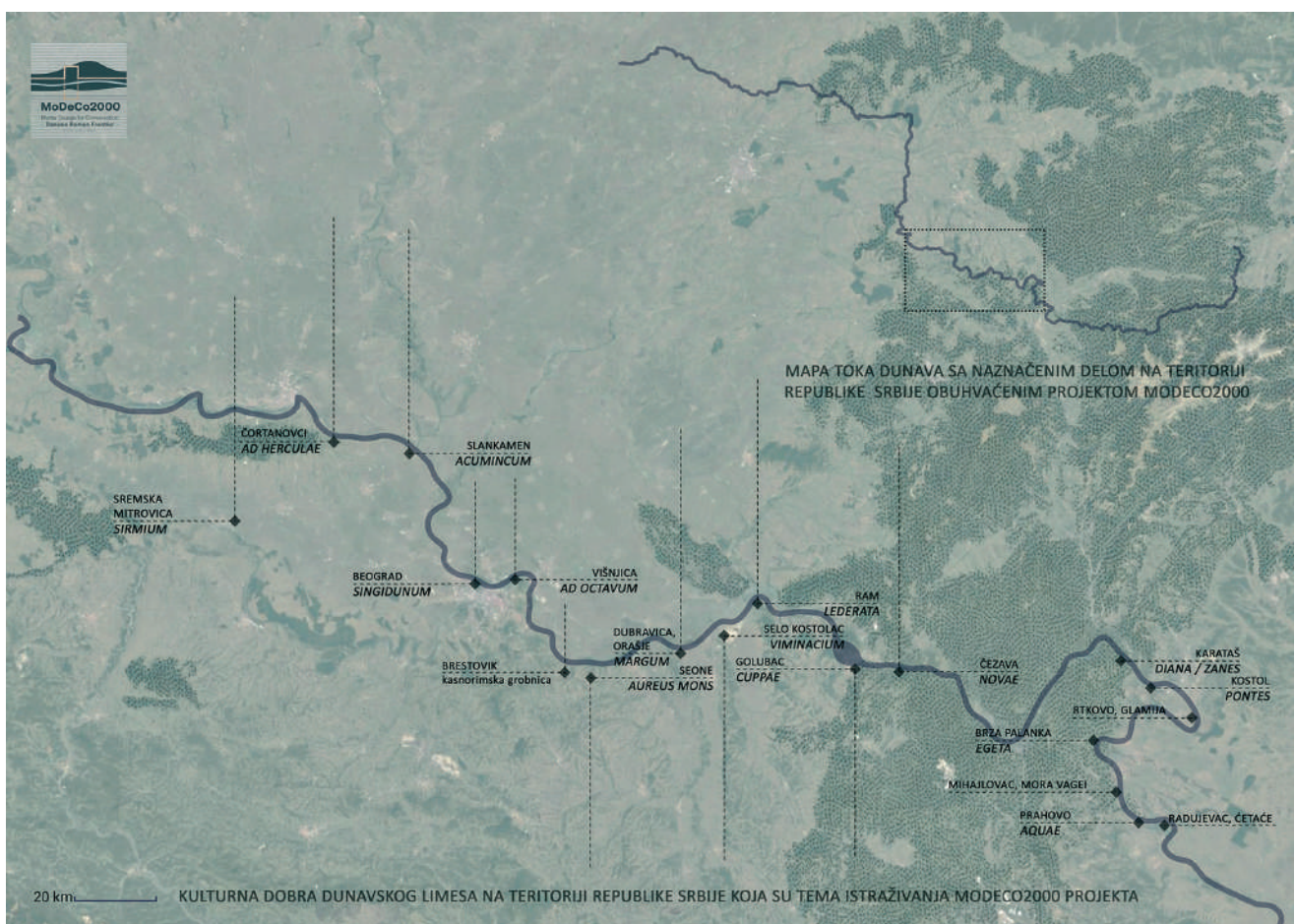
Током прве пројектне године тим *MoDeCo2000* спровео је археолошка, архитектонска, геолошка и истраживања литературе у области технологије везана за предметне локалитете али и преглед аналогних истраживања у свету. Након истраживања литературе, уз надзор и помоћ бројних колега из пројектних институција, надлежних завода за заштиту споменика, музеја и других институција културе (сл. 2), тим пројекта посетио је 23 археолошка налазишта и споменика културе на десној обали Дунава и сакупио више од 120 различитих узорака историјских малтера (сл. 3 и 4). Хронолошки опсег грађевина из чијих структура су узорковани малтери за зидање, формирање језгра зида, малтерисање и израду подова креће се од 1.

¹ Тим пројекта *MoDeCo2000* захваљује се Невенки Мијатовић из Института ИМС за посвећен рад у лабораторијама на истраживању узорака историјских малтера и др Немањи Мрђићу из Археолошког института за уступање и преглед изузетно важне литературе и фото-документације као делова научне базе за израду номинационог досијеа „Границе Римског царства – Дунавски лимес у Србији“.

² Евиденциони број пројекта: 6067004.

Сл. 2 Тим пројекта *MoDeCo2000* са сарадницима и представницима надлежних институција током теренских истраживања (фото-документација пројекта *MoDeCo2000*)

Сл. 3 Карта тока Дунава кроз Србију са обележеним локалитетима на којима је вршено узорковање малтера (аутор карте Даница Петровић)

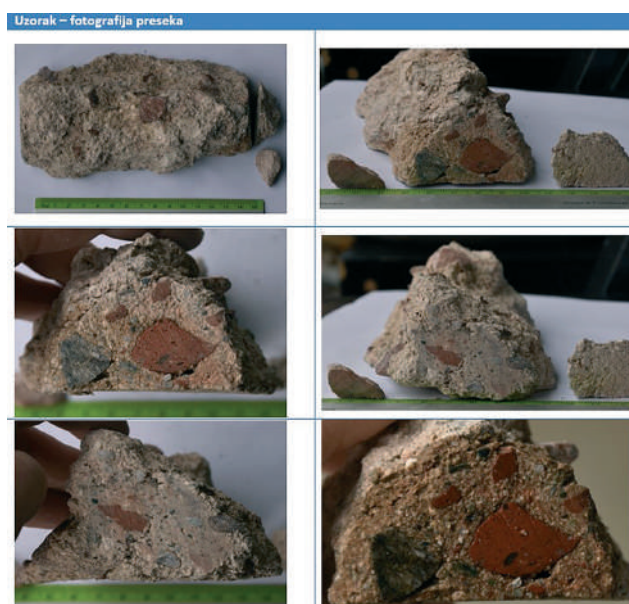
Сл. 4 Процес узорковања малтера (фото-документација пројекта *MoDeCo2000*)

до 6. века. Процес узорковања детаљно је документован (фотографије, позиционирање и текстуални опис места узорковања) (сл. 5). У лабораторијама су сви малтери фотодокументовани у облику у ком су узорковани али и кроз појединачне пресеке неопходне за минералошко-петрографска истраживања (сл. 5 и 6), а затим је отпочела израда њихових досијеа уз употребу интерне базе са више од 17.000 фотографија, лабораторијских и са терена. Лабораторијске активности за узорковани материјал укључиле су: визуелна запажања, стерео-оптичку и дигиталну микроскопију, спектрофотометрију и колориметрију, минералошке и петро-

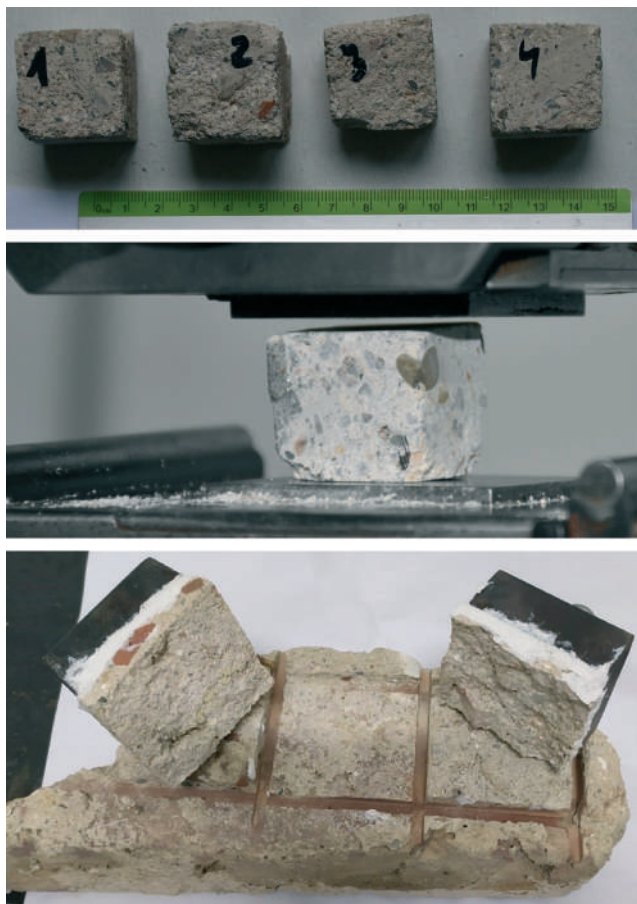
графске анализе, физичко-механичка испитивања, термичка испитивања, механичко и хемијско раздвајање агрегата и везива, као и карактеризацију узорака, везива и агрегата помоћу FTIR, RAMAN, XRF и XRD анализе (сл. 7). Додатну вредност истраживањима свакако дају спроведена испитивања доступних сировина (стенски материјал, песак, глина и креч), као и других историјских материјала (стенски материјал и опека из грађевина). Подаци добијени *in situ* и лабораторијским испитивањима представили су основ за развој компатибилних малтера за конзервацију (сл. 8). Након припреме и оптимизације меша, као и детаљне компаративне анализе оригиналних и новоразвијених малтера (који се вештачки старе у лабораторијским условима, а одабрани системи у реалним условима) изабрани су системи који су примењени у реалним условима на историјским грађевинама, чији мониторинг је у току и који ће трајати током целог пројекта али и након његовог завршетка.

Сл. 5 Извод из фото-документације узорака историјских малтера пре лабораторијских истраживања (фото-документација пројекта *MoDeCo2000*)

Сл. 6 Извод из фото-документације узорака историјских малтера припремљених за почетна лабораторијска истраживања (фото-документација пројекта *MoDeCo2000*)

Сл. 7 Узорци историјских малтера током лабораторијских истраживања (фото-документација пројекта *MoDeCo2000*)

Пројекат је на половини периода реализације, а мултидисциплинарност тима допринела је тумачењу резултата испитивања малтера у складу са појединачним експертизама али и разумевањем античког градитељства развијаног на нашем поднебљу, употребе градитељског знања и вештина у настанку малтера и експлоатације

Сл. 8 Припрема лабораторијских модела малтера за конзервацију и процес старења у лабораторијским условима (фото-документација пројекта *MoDeCo2000*)

сировина. С обзиром на то да пројекат *MoDeCo2000* повезује истраживаче из различитих научних дисциплина, научна и професионална заједница, али и друштво уопште, сигурно ће имати истинске практичне користи од многобројних података прикупљених током пројекта, као и крајњих резултата, што може представљати један од важних примера увођења дугорочног партнерства између науке и праксе у Србији.

Жеља истраживача пројекта је и допринос пројектних истраживања развоју конзервације као науке у Србији, као и њеном укључивању у практичну архитектонску конзервацију.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

7.025:061(497.11)

ГЛАСНИК Друштва конзерватора Србије /
за издавача Катарина Максимов. – 1978, бр.
1 – . – Београд (Радослава Грујића 11) :
Друштво конзерватора Србије, 1978 – (Нови
Сад : SZR MASTER PRINT MAJA ČANJИ
PREDUZETNIK NOVI SAD). – 29 cm

Годишње
ISSN 0350-9656 = Гласник Друштва
конзерватора Србије
COBISS.SR-ID 15956482

